

MAJADILIANO YA BUNGE

MKUTANO WA KUMI NA NANE

Kikao cha Kwanza - Tarehe 1 Februari, 2005

**Azimio la Kuridhia Mkataba wa Tanzania Kujiunga na Utaratibu wa
(*Africa Peer Review Mechanism (APRM)*)” Chini ya Mpango na
Ushirikiano Mpya ili kuleta Maendeleo Barani Afrika
(*New Partnership for Africa’s Development (NEPAD)*)**

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA RAIS, MIPANGO NA UBINAFSISHAJI:

Mheshimiwa Naibu Spika, awali ya yote kwa vile hiki ni kikao chetu cha kwanza cha Bunge kwa mwaka 2005, nianze kukutakia wewe wenyewe na Wabunge wenzangu wote kheri ya mwaka mpya 2005. (*Makofi*)

Pia napenda kuchukua nafasi hii kuwashukuru Waheshimiwa Wabunge ambao ni Wajumbe wa Kamati ya Bunge ya Fedha na Uchumi wakiongozwa na Mwenyekiti wao Mheshimiwa Njelu Kasaka Mbunge wa Lupa, kwa uchambuzi na michango yao ambao wamekwishatoa kuhusu hoja hii. Wajumbe wa Kamati ya Fedha na Uchumi walishiriki katika Semina iliyofanyika tarehe 26 Januari, 2005 Dar es Salaam na leo asubuhi wamepitia Azimio ninaloliwasilisha leo katika Bunge hili Tukufu. Waheshimiwa Wabunge wametoa michango mingi ambayo itazingatiwa wakati wa utekelezaji. Pamoja na mambo mengine michango yao imesisitiza umuhimu wa *Africa Peer Review Mechanism* kwa maendeleo ya Afrika, umuhimu wa kuelimisha wananchi kwa jumla na umuhimu wa kushirikisha wadau wote katika utekelezaji.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika miaka ya 90 uchumi wa sehemu nyingi duniani isipokuwa wa Bara la Afrika uliimarika. Uchumi wa Afrika Kusini mwa Jangwa la Sahara ulikua kwa wastani wa asilimia 2 wakati idadi ya watu iliongezeka kwa asilimia 2.8, pamoja na kwamba mwenendo ulianza kuwa na ahueni kuanzia miaka ya 95 kufuatia marekebisho ya sera za uchumi katika nchi nyingi za Afrika. Kwa sababu hii jukumu la maendeleo Barani Afrika bado ni kubwa kwani Bara hili ndilo lenye watu wengi maskini wenye kipato kidogo. Kiwango kikubwa cha ujinga na wastani mdogo wa miaka ya kuishi. Zaidi ya asilimia 40 ya watu wa Afrika huishi katika umaskini uliokithiri wakati ambapo janga la UKIMWI linazidisha matatizo kwa Afrika. Mfumo wa uchumi Barani Afrika unakabiliwa na matatizo mengi hasa kwa kuwa nchi za Afrika hutegemea uzalishaji wa mazao machache asilia ambayo bei zake katika soko la Kimataifa hushuka au kuyumba mara kwa mara.

Nchi hizi zina viwango vidogo sana vya uwekaji akiba na uwekezaji raslimali na Afrika imegawanyika katika nchi nyingi zenye masoko madogo yasiyoweza kuvutia shughuli nyingi za kiuchumi. Aidha, Afrika inakabiliwa na migogoro mingi ambayo

hurudisha nyuma maendeleo ya watu wake na kuifanya isiwe kivutio kizuri kwa wawekezaji.

Mheshimiwa Naibu Spika, ili kupambana na umaskini Barani Afrika katika Kikao cha Viongozi wa Nchi za Afrika kilichofanyika mwaka 1998 huko Sirte, Libya Rais Thabo Mbeki wa Afrika ya Kusini, Rais Olusegun Obasanjo wa Nigeria na Rais Abdalaziz Bouteflika wa Algeria walipewa jukumu la kuandaa Mpango wa Maendeleo kwa ajili ya Afrika na kuongoza juhudi za kuwasiliana na kundi la nchi tajiri duniani G8 ili kusukuma mbele hoja ya Afrika kutaka kufutiwa madeni. Kwa wakati huo Rais Bouteflika alikuwa Mwenyekiti wa *AU*, Rais Mbeki Mwenyekiti wa Nchi Zisizofungamana na Upande Wowote na Rais Obasanjo Mwenyekiti wa *G 77*. Viongozi hawa kwa kushirikiana na Rais Hussein Mubarak wa Misri na viongozi wengine wa Afrika waliandaa rasimu ya mpango iliyojulikana kama *the Millennium Partnership for the African Recovery Programme - MAP*. Wakati maandalizi ya MAP yakiendelea Rais Abdoulaye Wade wa Senegal alifanya juhudi kutayarisha Mpango wa Kukabiliana na Matatizo ya Uchumi Yanayoikabili Afrika. Yeye aliandaa rasimu ya mpango iliyojulikana kama *OMEGA Plan of Action for Africa - OMEGA*. Katika Mkutano wa Viongozi wa Afrika uliofanyika huko Lusaka Zambia mnamo Julai, 2001 MAP na *OMEGA* ziliunganishwa na kuzaliwa *New African Initiative*. Katika Kikao cha Kamati ya Kusimamia utekelezaji wa Mpango huu kilichofanyika Abuja tarehe 23 2001, jina lilibadilishwa na kuwa *New Partnership for Africa's Development (NEPAD)* ili kusisitiza umuhimu wa ushirikiano ndani ya kila nchi Afrika na Kimataifa.

Mheshimiwa Naibu Spika, *NEPAD* ni tamko la pamoja la Viongozi wa Afrika la kuongoza juhudi za kuondoa umaskini katika nchi zao na kwa Afrika yote na wakati huo huo kuifanya Afrika ichukue nafasi yake katika masuala ya uchumi na siasa Kimataifa. Viongozi wa Afrika waliona huu ndiyo wakati muafaka wa programu hii kwa kuzingatia rasilimali nyingi zilizopo Afrika, kupanuka kwa demokrasia Barani Afrika, kupanuka kwa utandawazi na kuwepo kwa dhamira ya Kimataifa ya kupiga vita umaskini na kupunguza mzigo wa madeni kwa Afrika. Lengo la *NEPAD* ni kufikia kiwango cha ukuaji uchumi cha wastani wa asilimia 7 na kufuta umaskini kwa nusu ifikapo mwaka 2015. Aidha, lengo pia ni kufikia viwango vya maendeleo vilivyowekwa Kimataifa *Millennium Development Goals 2015* kuhusiana na hali ya umaskini, elimu ya msingi, tofauti za kijinsia, afya na mazingira.

Mheshimiwa Naibu Spika, ili *NEPAD* iweze kufanikiwa mambo manne yamepewe kipaumbele.

Kwanza, mambo ya lazima kwa maendeleo endelevu ya Afrika. Ili kuwa na viwango vizuri vya maendeleo endelevu Barani Afrika *NEPAD* imebaini kwamba ni lazima kwanza pawepo na hali ya amani, usalama, demokrasia na utawala bora, kisiasa na kiuchumi. Kwa kuzingatia umuhimu wa kipengele hiki utaratibu wa *African Peer Review Mechanism* umeanzishwa ili kupima utekelezaji wa *NEPAD* kwa kila nchi shiriki ya *NEPAD* kwani uzoefu umeonyesha kwamba Afrika imepoteza rasilimali na fursa nyingi kutokana na vita vya wenyewe kwa wenyewe, ukosefu wa utawala bora na matumizi ya sera dhaifu za uchumi katika nchi nyingi.

Pili, vipaumbele vya kisekta. *NEPAD* imeweka kipaumbele katika kwanza, miundombinu ya barabara, viwanja vya ndege, bandari, reli, njia za majini, mawasiliano, nishati na maji. Lengo ni kuimarisha upatikanaji wa huduma na kupunguza gharama uzalishaji na utoaji huduma, kuimarisha ushirikiano, kuendeleza biashara kikanda na kuendeleza ushiriki wa sekta binafsi.

Pili, maendeleo ya nguvu kazi hasa kuhusiana na elimu ya msingi na Sekondari, Elimu ya Vyuho Vikuu na kujenga mazingira yatakayovutia wataalam wa Afrika walio nje kurudi na kubaki Afrika. Lengo pia ni kuimarisha huduma za Afya hasa kwa kupiga vita magonjwa yanayoambukizwa kama UKIMWI, Malaria na kuboresha lishe.
(*Makofi*)

NEPAD itaelekeza nguvu katika kutafuta ufumbuzi wa tatizo la kilimo kutegemea mno mvua, kuimarisha huduma za utafiti na ugani na kuelekeza rasilimali zaidi za umma na sekta kwenye kilimo binafsi.

Sekta nyingine ni mazingira, sayansi, teknolojia, biashara na utamaduni.

Tatu, Raslimali za utekelezaji wa *NEPAD*.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa kuzingatia lengo la ukuaji wa uchumi kwa asilimia 7 kwa mwaka na kufuta umaskini kwa nusu ifikapo mwaka 2015 *NEPAD* inakadiria kuwepo kwa pengo la rasilimali sawa na asilimia 12 ya pato la Taifa au dollar za Kimarekani bilioni 64. Katika kipindi cha muda mfupi inatarajiwa kuwa pengo hili litafidiwa na kuongeza mapato ya ndani, misamaha ya madeni na misaada.

Kipindi hiki kitatumika kujenga uwezo na kuweka mazingira yanayochochea maendeleo endelevu yenye upeo wa muda mrefu. Kwa upeo wa muda mrefu tegemeo kubwa katika kuendeleza Afrika lipo kwenye uwekezaji raslimali kutoka ndani na nje na kwenye rasilimali zinazotokana na biashara ya bidhaa zetu. Afrika inazo rasilimali na fursa nyingi za kuendelezwa kwa kutumia uwekezaji wa ndani na nje; na kwa kuendeleza biashara kati ya nchi za Afrika na kati ya Afrika na Mabara mengine. Njia hii ndiyo itawezesha Afrika kuendelea bila kuzidi kuwa tegemezi.

Mheshimiwa Naibu Spika, nne ni kuhusu Ushirikiano wa Kimatatifa. Mafanikio ya *NEPAD* yatategemea pia kuwepo kwa ushirikiano mzuri kati ya Afrika na Mataifa mengine. Inategemewa kwamba nchi zilizoendelea zitaunga mkono kwa dhati juhudi za nchi shiriki za *NEPAD* hasa katika kuzima na kuzuia migogoro, kutoa unafuu wa madeni kwa nchi zinazoendelea zenye kipato cha chini na kuongeza misaada hadi kufikia viwango vinavyokubaliwa Kimataifa. Viwango hivyo ni kwa nchi zilizoendelea kutoa kiasi kisichopungua asilimia 0.7 ya pato la Taifa *GNP* kama msaada kwa nchi zinazoendelea. Nchi ambazo zimetimiza lengo hilo ni Denmark, Luxembourg, Netherlands, Norway na Sweden. Aidha, ili nchi maskini zaidi duniani zipewe kipaumbele katika misaada ya maendeleo. Lengo la pili la Kimataifa ni kwa kila nchi iliyoendelea kutoa misaada kiasi kisichopungua asilimia 0.2 ya pato la Taifa kwa nchi maskini zaidi duniani. Nchi zilizofikia lengo hilo ni Norway, Denmark, Luxembourg

Netherlands, Sweden na Ireland.

Aidha, nchi zilizoendelea hutegemewa kuunga mkono juhudi za kufungua masoko yao kwa bidhaa za nchi za Afrika na kuwahamasisha wawekezaji Barani Afrika. Jumla ya nchi maskini zaidi duniani ni 50 na kati hizo 34 zipo katika Bara la Afrika. Mawasiliano yamekwishafanyika na kundi la nchi tajiri, Umoja wa Mataifa, Jumuiya ya Ulaya, Benki ya Maendeleo ya Afrika, Shirika la Fedha la Kimataifa, Benki ya Dunia, *TICAD* na baadhi ya nchi moja moja. Kwa jumla Jumuiya ya Kimataifa imeonyesha kuunga mkono *NEPAD*, changamoto ipo katika kutekeleza utaratibu *APRM* kuandaa programu za utekelezaji kwa kushirikisha Jumuiya za Ushirikiano kama *SADC*, *EAC*, *COMESA* na kuhusisha sekta binafsi.

Mheshimiwa Naibu Spika, utaratibu wa kupima na kutathmini utekelezaji wa malengo na vigezo vya utawala bora na uendeshaji uchumi *African Peer Review Mechanism*.

Mheshimiwa Naibu Spika, ili kuhakikisha kuwepo kwa ufanisi katika utekelezaji wa *NEPAD*. Utaratibu wa kupima na kutathmini utekelezaji na mafanikio ya mpango umeanzishwa. Huu ni utaratibu rasmi wa kubainisha mafanikio na mapungufu ya utekelezaji katika kila nchi shiriki, kutoa mapendekezo ya jinsi ya kuboresha utekelezaji na kubanana kwa nchi shiriki Peer Pressure ili kuhakikisha kila nchi inatoa kipaumbele kwa Maazimio ya *NEPAD*. Kubanana kutafanyika kwa kufanya uchambuzi wa kina, kutolewa kwa taarifa zenye mapendekezo rasmi, kufanya majadiliano ya taarifa hizo katika vikao rasmi vya Umoja wa Afrika na *NEPAD* kulinganisha utekelezaji kinchi na kujadili taarifa zitakazotolewa ndani ya nchi husika. Maeneo yatakayofanyika tathmini.

Mheshimiwa Naibu Spika, maeneo ambayo yatafanyiwa tathmini ni yale yaliyobainishwa kuwa ni muhimu na ya lazima kwa maendeleo endelevu ya Bara la Afrika. Maeneo hayo kwanza ni Utawala Bora. Baadhi ya vipengele vitakavyotathminiwa vinahusu hatua za kuzuia migogoro ya ndani na nje ya nchi, utawala wa sheria, uhuru wa kujiunga na kuanzisha vyama kisheria, nafasi na haki za kushiriki katika chaguzi uhuru za viongozi, utenganisho kwa mamlaka za mihimili mitatu ya Serikali, vita dhidi ya rushwa, haki za makundi yanayoweza kuathirika kirahisi katika jamii pamoja na haki za wanawake na watoto.

Pili, uendeshaji wa uchumi. Vipengele vitakavyotathminiwa ni vile ambavyo ni muhimu katika kuweka mazingira ya uchumi endelevu, kuchochea ufanisi wa uchumi soko, kuzuia utumiaji mbaya wa rasilimali na kuhamasisha uwekezaji. Vipengele vingine vinahusu sera za mapato na matumizi ya Serikali, usimamiaji wa deni la Taifa, utawala bora katika uendeshaji wa Makampuni, *good cooperate governance*, vigezo vya Kimataifa vya uwekezaji na ukaguzi wa mahesabu na usimamizi wa mabenki.

Mheshimiwa Naibu Spika, watakaofanya tathmini. Upimaji utafanywa na Kamati ya watu mashuhuri watakoachaguliwa na viongozi wa Afrika kwa kuzingatia uwezo wao kitaaluma, maadili yalithibitika na uwakilishi wa maeneo ya Afrika. Watu hawa watasaidiwa na Taasisi zenye ujuzi na uzoefu. Kamati iliyochaguliwa hivi sasa inaundwa

na wafuatao:-

Kwanza, Madame Marie Angeliqe Savane wa Senegal, Kanda ya Magharibi ambaye ni Mwenyekiti, Balozi Bethuel Kiplagat wa Kenya, Kanda ya Mashariki na Makamu Mwenyekiti, Dr. Graca Machel Afrika Kusini, Kanda ya Kusini, Prof. Adebayo Adedeji, Nigeria, Kanda ya Magharibi na Dr. Dorothy Njeuma Cameroon Kanda ya Afrika ya Kati. Ili utaratibu huu uwe na matokeo yanayoaminika na kuheshimika ni lazima ufanyike kiutaalam. Aidha, ni lazima tathmini zisifanywe kwa lengo kuumbuana, kuchokozana au kwa sababu za kiuhasama kwani kufanikiwa kwa zoezi hili kunategemea sana kuaminiana kati ya nchi inayotathminiwa na wanaofanya tathmini na miongoni mwa nchi shiriki za *NEPAD*. Aina za tathmini.

Mheshimiwa Naibu Spika, zipo aina nne za tathmini chini ya *APRM* kama ifuatavyo:-

Kwanza, tathmini ya awali ya kupima na kufahamu hali ilivyo kwa nchi. Hii inafanyika mara tatu nchi inapojengwa na utaratibu huu.

Pili, tathmini itakayofanyika kila baada ya miaka miwili.

Tatu, tathmini itakayofanyika wakati wote nchi shiriki ya *NEPAD* inapoomba ifanyiwe kwa matakwa yake.

Nne, tathmini itakayofanyika pale dalili za matatizo makubwa ya kisiasa au kiuchumi zitakapojitokeza. Lengo ni kuweza kuiangalia nchi husika mapema.

Mheshimiwa Naibu Spika, tathmini zote zitafanywa kwa kushirikisha viongozi wa Serikali, Mabunge, Sekta Binafsi, Asasi zisizo za Kiserikali, wanataaluma, Jumuiya ya Wafanyakazi na kadhalika. Katika kutekeleza utaratibu *APRM* hapa nchini itakuwa muhimu kuweka mfumo usimamizi na ufuatiliaji ambao ni shirikishi. Mfumo huo utajumuisha wadau kutoka Serikalini, Bunge, Mahakama, Sekta Binafsi, Vyombo vya Habari, Jumuiya zisizo za Kiserikali, Wanawake na kadhalika.

Mheshimiwa Naibu Spika, manufaa ya *APRM* itasaidia kuzifanya nchi shiriki za *NEPAD* kuheshimu makubaliano na vigezo vya utawala bora, kuendesha uchumi kwa kutumia sera nzuri ambazo hutoa fursa kwa sekta binafsi, kujenga uwezo wa kupenyeza bidhaa za nchi mbalimbali katika soko la kanda na la Kimataifa kwa ushindani na kuimarisha ushirikiano ulio endelevu.

Aidha, mpango utaiwezesha Afrika kutathmini na kupima utekelezaji wa mambo yake yenyewe pasipo kusubiri kupimwa na Asasi kutoka nje ya Bara la Afrika. Aidha, *APRM* unadhihirisha kuwa Afrika iko tayari kufanya mabadiliko ya kukabiliana na changamoto za maendeleo bila kusitasita. Hii itafanya wadau wa maendeleo ya Afrika kuwa na imani na uhakika na sera na sheria zinazotumika katika nchi mbalimbali za Afrika.

Mheshimiwa Naibu Spika, maandalizi kwa upande wa Tanzania. Tanzania ipo katika hatua nzuri ya kushiriki katika mpango wa *NEPAD* kiuchumi, kisiasa na kijamii. Hii ni kwa kuwa Tanzania imekuwa mstari wa mbele kufanya marekebisho ya mifumo yake ya utawala, siasa na uchumi. Aidha, Tanzania inatekeleza programu nyingi chini ya Jumuiya ya Afrika Mashariki na Jumuiya ya Maendeleo ya Kusini mwa Afrika ambazo ushabihiana na lengo la *NEPAD*. Programu hizo zipo katika maeneo ya utawala bora, uendeshaji uchumi na mipango ya maendeleo kama ifuatavyo:-

Kuhusu utawala bora kisiasa. Mikakati ambayo Tanzania imekuwa ikitekeleza ili kuimarisha utawala bora nchini ni pamoja uendeshaji chaguzi za Vyama Vingi, kuanzishwa kwa Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora, kuanzishwa kwa Sekretarieti ya Maadili ya Viongozi, Vita dhidi ya Rushwa, Programu ya kuboresha Utumishi wa Umma, Programu ya kuimarisha sekta ya sheria, programu ya kuboresha Serikali za Mitaa na uimarishaji wa Ofisi ya Mkaguzi Mkuu wa Mahesabu ya Serikali.

Pili, uendeshaji uchumi. Katika suala la Utawala Bora wa Uchumi Serikali inaendeleza sera na hatua za kuleta utegemavu wa uchumi hasa kwa kudhibiti ongezeko la bei, kusimamia vizuri matumizi na mapato ya Serikali, kuimarisha usimamizi wa mabanki na vyombo vya fedha, kujenga mazingira yanayoweza sekta binafsi kushiriki katika uchumi.

Mipango ya Maendeleo. Kuhusu hatua za kuleta maendeleo kwa wananchi Tanzania inatekeleza mpango wa kufuta umaskini ambao malengo yake ni kuinua ubora wa maisha ya Watanzania, kujenga uchumi imara wenye kuhimili ushindani na kuweka misingi imara ya uongozi bora na utawala wa sheria.

Mheshimiwa Naibu Spika, Tanzania imeandaa programu zake na kuendelezwa chini ya mpango wa *NEPAD* na kuziwasilisha katika sekretarieti ya *NEPAD* ya Jumuiya za Kanda. Programu hizo ni zile zinazoimarisha ushirikiano kikanda, zinazochangia kuinua vipato na kufuta umaskini na zinazoendeleza amani na utulivu katika kanda yetu. Baadhi ya programu hizo ni pamoja na daraja la Umoja Ruvuma, upanuzi wa Bandari ya Dar es Salaam, Mtwara corridor, Zambia, Tanzania, Kenya, *Power Interconnection*, barabara za Jumuiya ya Afrika Mashariki na kadhalika.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa kuzingatia manufaa ya utaratibu wa *APRM* nchi 23 ikiwemo Tanzania zimeishajiunga. Nchi nyingine Algeria, Burkina-Faso, Cameroon, Jamhuri ya Kongo, Ethiopia, Msumbiji, Ghana, Kenya, Rwanda, Senegal, Uganda, Gabon, Mauritius, Mali, Afrika ya Kusini, Nigeria, Egypt, Benin, Malawi, Lesotho, Angola na Sierra-Leone. Zambia inatazamiwa kujiunga hivi karibuni. Mheshimiwa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania aliweka saini hati ya kujiunga na *APRM* tarehe 25 Juni, 2004 na Tanzania ikajiunga rasmi tarehe 8 Julai, 2004 wakati wa Mkutano wa Wakuu wa nchi na Serikali ya Jumuiya Afrika Addis Ababa Ethiopia.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa kuwa utaratibu *APRM* unalenga kuboresha utekelezaji wa Mpango wa *NEPAD*, kujenga mfumo wa kuendeleza na kupanua utawala bora na hali ya amani Barani Afrika na kuboresha maendeleo ya watu wa Bara la Afrika

kwa ujumla. Naomba sasa niwasilishe Azimio la Kuridhia Mkataba wa Tanzania kujiunga na utaratibu wa *APRM*.

KWA KUWA Tanzania ni nchi moja ya nchi wanachama wa Jumuiya ya Afrika;

NA KWA KUWA kikao cha Wakuu wa Nchi za Jumuiya ya Afrika kilichofanyika mwezi Julai, 2002 Durban, Afrika ya Kusini, kilitoa Azimio kuhusu masuala ya demokrasia, siasa na usimamizi bora wa uchumi kwa lengo la kutekeleza kikamilifu mpango wa *NEPAD*;

NA KWA KUWA kupitishwa kwa Azimio hili ni mojawapo ya mikakati ya kutekeleza utaratibu wa *APRM* kwa lengo la kujenga mazingira ya kuwezesha kila nchi shiriki ya *NEPAD* kutekeleza na kuzingatia kwa ukamilifu sera, vigezo na taratibu zinazosaidia kufikia malengo ya *NEPAD*;

NA KWA KUWA Tanzania imesaini makubaliano ya kujiunga na *APRM* lakini bado haijaridhia;

NA KWA KUWA faida za kuridhiwa mkataba huu ni nyingi ambazo ni pamoja na kuzisukuma au kuzihamasisha nchi za Afrika, kujenga mifumo mizuri ya utawala na siasa yenye uwezo wa kuzuia machafuko na migogoro, kutekeleza sera nzuri ambazo hutoa fursa kwa sekta binafsi, kujenga uwezo wa kupenyeza bidhaa zaidi katika soko la ndani na la Kimataifa kwa ushindani, pamoja na kuiwezesha Afrika kutathmini na kupima utekelezaji wa mambo yake yenyewe pasipo kusubiri Taasisi za nje;

NA KWA KUWA utaratibu wa *APRM* unalenga kuboresha utekelezaji wa Mpango wa *NEPAD*;

NA KWA KUWA ni muhimu kwa Tanzania kuridhia Mkataba huu kwa kuridhiwa na Bunge;

KWA HIYO BASI kwa kutambua umuhimu wa kuridhia Mkataba huu na kwa mujibu wa Ibara ya 63(3)(e) ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya mwaka 1977 Bunge hili katika Mkutano wake wa kumi na nane sasa linaazimia Tanzania kuridhia Mkataba wa kujiunga na utaratibu wa "*African Peer Review Mechanism*" chini ya Mpango wa Ushirikiano Mpya ili kuleta Maendeleo Barani Afrika.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kutoa hoja. (*Makofi*)

WAZIRI WA KILIMO NA CHAKULA: Mheshimiwa Naibu Spika, naafiki.
(*Hoja ilitolewa iamuliwe*)

MHE. NJELU E. M. KASAKA- MWENYEKITI WA KAMATI YA FEDHA NA UCHUMI: Mheshimiwa Naibu Spika, awali ya yote napenda kwa niaba ya wajumbe wote wa Kamati ya Fedha na Uchumi na wananchi wa Jimbo langu la Lupa

kutoa salaam za rambi rambi kwa familia na wananchi wote wa Jimbo la Kasulu Mashariki kwa kufiwa na Mbunge wao Mheshimiwa Frank Mussati kilichotokea tarehe 15 Novemba, 2004 kwa ajali ya gari Mkoani Morogoro.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa mujibu wa kanuni ya 70(2) ya Kanuni za Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania Toleo la mwaka 2004, naomba kutoa maoni ya Kamati ya Fedha ya Uchumi kuhusu Azimio la kuridhia Mkataba wa Tanzania kujiunga na utaratibu wa *African Peer Review Mechanism* Chini ya Mpango wa Ushirikiano Mpya ili kuleta maendeleo Barani Afrika *New Partnership for Africa's Development (NEPAD)*.

Mheshimiwa Naibu Spika, kabla ya kuwasilisha Azimio la kuridhia Mpango wa *APRM* tulimtaka Waziri aanda semina kuhusu Mpango mzima wa *NEPAD* kwa Wajumbe wa Kamati ya Fedha na Uchumi. Semina hiyo ilifanyika tarehe 26 Januari, 2005 Jijini Dar es Salaam. Semina iliwezesha wajumbe kuelewa mfumo, muundo na malengo ya *NEPAD* na mantiki ya kuanzishwa kwa *APRM*. Tarehe 1 Februari, 2005 Waziri aliwasilisha Azimio lenyewe mbele ya Kamati na Kamati ilipata muda wa kulijadili na kutoa ushauri waliouona.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuanzishwa wa *APRM* Kamati inaamini kumetokana na uzoefu wa utekelezaji dhaifu wa mipango mbalimbali iliyoanzishwa chini ya *OAU* kwa madhumuni ya kuendeleza Bara la Afrika na watu wake siku za nyuma. Mipango mingi iliyoanzishwa ukianzia na *Legos Plan* haikutekelezwa na hatimaye ilitelezwa. Hofu ya mipango mizuri kutotekelezwa na nchi za Kiafrika na hatimaye kufa ilifanya viongozi wa sasa tunaamini kujiwekea utaratibu wa kujipima, kujitathimini na kujisimamia wao wenyewe. Lengo la kufanya hivyo ni kuhakikisha mpango wa *NEPAD* na malengo yake vinatekelezwa na kila nchi mwanachama wa Muungano wa Afrika yaani *AU*.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika kutekeleza hilo *AU* imefanya kujiunga na *APRM* kuwa hiari ingawa utekelezaji wa *NEPAD* ni wajibu wa kila nchi ya Kiafrika iliyotia saina makubaliano hayo. Kamati iliambiwa na Waziri kuwa hadi sasa ni nchi 23 tu zimeridhia au kujiunga na *APRM*. Hatua hii kwa wajumbe ilileta mashaka kwa utayari wa nchi za Kiafrika kutekeleza *NEPAD*. *NEPAD* imejijengea mfumo wa kujisimamia kupitia *APRM* na nchi inayosita kujiunga na *APRM* inaonyesha haiko tayari kwa dhati kutekeleza malengo na madhumuni ya *NEPAD*. Kamati inaitaka Serikali ya Tanzania au inaishauri Serikali ya Tanzania kupitia makubaliano ya mikutano ya kilele ya Wakuu wa nchi iendeleo kuzichagiza au kuzishinikiza nchi nyingine kujiunga na kutekeleza malengo ya *NEPAD*, kwani Kamati inaamini malengo haya ni mazuri na yana manufaa kwa maendeleo ya nchi zetu za Kiafrika na watu wake wote. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, malengo ya *NEPAD* ya kujenga demokrasia na utawala bora, kukuza na kuimarisha uchumi, kufanya marekebisho ya kuendeleza ushindani wa uchumi katika Afrika, kuondoa umaskini na kuleta maendeleo yakitekelezwa ni ukombozi kwa watu wa Bara la Afrika. Kwa mfumo wa sasa wa dunia utekelezaji wa mambo hayo haukwepeki iwapo Bara la Afrika linataka kuendelea na

lisiachwe nyuma katika maendeleo ya kisiasa na kiuchumi. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, ni kwa msingi huo inashangaza kuona kuwa nchi nyingi za Kiafrika ambazo bado zinasita kujiunga na *APRM*. Mabadiliko ya kiuchumi yanafanyika duniani kote hivi sasa. Nchi za Ulaya pamoja na kwamba zimeendelea zinafanya marekebisho katika uchumi wa nchi zao na wanawekeana malengo ya kutimiza. Kwa mfano, katika nchi za Ulaya hata bajeti wanawekeana siri na kwamba deficit isizidi kiwango fulani wanapeana wao wenyewe katika Jumuiya yao na wanalazimika kuzifuata taratibu hizo na nchi ambayo haitekelezi wenzake wanaiuliza kwa nini hufikii hapo.

Kwa hiyo, mimi nafikiri hata sisi katika Afrika wakati umefika kwa kupitia mpango kama huu tuwekeana malengo, tuwekeana utaratibu na tuambizane kwamba wewe kwa nini hutekelezi yanayotakiwa kutekelezwa. Nchi za Kiafrika zisifikiri zinaweza kukwepa malengo ya *NEPAD* na zikaendelea kwa mafanikio makubwa katika ulimwengu wa sasa. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, Kamati inashauri kuwa malengo mengi ya *NEPAD* yanaweza pia kutekelezwa Kitaifa. Hili tumeliweka hivyo kwa sababu tumegundua kwamba hata katika Jumuiya ya Ulaya *EU* malengo mengi ambayo ni ya pamoja wanayatafsiri kuyaweka kuwa ni malengo ya Kitaifa, na kwa hiyo wanapotekeleza malengo ya Kitaifa yanaunganishwa na malengo ya *EU*. Kwa hiyo wanapotekeleza malengo yao ya Kitaifa ni moja kwa moja wanatekeleza malengo pamoja.

Mheshimiwa Naibu Spika, hakuna haja ya kusubiri yatekelezwe kama programu maalum. Njia nzuri ya kutekeleza malengo ya *NEPAD* ni kuyatafsiri kwenye mipango ya Kitaifa yale yote yanayoweza kuingia kwenye ngazi hiyo. Ni malengo yale tu ambayo yanahitaji ushirikiano wa pamoja na nchi nyingine za Kiafrika ndiyo yanaweza kusubiri mpango wa *NEPAD* kama programu. Kamati ilimweleza Waziri kuridhika kwake na Serikali ya Tanzania kwa kuwa na malengo ya *NEPAD* mengi tayari yanatekelezwa hapa Tanzania. Tunashauri Tanzania iendeleo na utekelezaji wa programu hizo kwa nguvu zaidi na umakini zaidi. Kukuza uchumi na kujenga demokrasia na kuleta utawala bora si masuala ya kusubiriana, Tanzania iongoze njia na iache wengine wafuate. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, suala la kujenga demokrasia si suala tu la kuwa na vyama vingi na kupanga uchaguzi, suala la demokrasia linahitaji kuwa na uchaguzi huru na wa haki na tuepukane na mizengwe. Nchi nyingi za kiafrika baada ya kupatana wenyewe kwa wenyewe na baada ya kukumbana na Mataifa mengine tumefungulia milango ya demokrasia, lakini tunakuwa na mizengwe mingi katika uchaguzi kiasi kwamba wananchi wanashindwa kuchagua viongozi wao wanaowataka kutokana na mizengwe inayoanzishwa. Kama tumekubali mfumo wa demokrasia, basi tuendeleo na utaratibu kama unavyotaka.

Mpango mzima wa *NEPAD* unahitaji fedha nyingi karibu dola za Kimarekani milioni sitini na nne. Kiasi hiki siyo rahisi kukipata hata wafadhili wenyewe wamekwisha utaja mpango wa *NEPAD* kama ni *ambitious*. Aidha, wafadhili wengi wamesema

hawawezi kuchangia *NEPAD* mpaka nchi za kiafrika zifanye marekebisho ya kiuchumi, utawala bora, kuleta sera zinazoambatana na uchumi wa soko na kuondoa rushwa. Haya si mambo yanayoweza kufanyika haraka katika nchi nyingi za Kiafrika, kwa hiyo *NEPAD* haitazamiwi kuanza kikamilifu hivi karibuni.

Kamati inaishauri Serikali iendelee kupanga na kutekeleza *program* zake kama sehemu ya mkakati wake wa kubadili uchumi wa Tanzania, kuleta utawala bora na kuondoa umaskini ndani ya Tanzania. Kuna hatari ya miradi kupelekwa *NEPAD* na kusahaulika huko. Kamati inashauri kwamba, tuendelee kutekeleza miradi yetu sisi wenyewe na itakapoonekana kwamba sasa mambo ni tayari ndipo tuweze kusema tunaipeleka *NEPAD*. (*Makofi*)

Hata hivyo, Kamati inazipongeza nchi za Kiafrika kuja na kuandaa na kuja na mpango wa *NEPAD* ambao tunadhani utaimarisha udhibiti wa masuala yanayotuhusu Afrika na Waafrika wenyewe.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kamati inamshukuru Waziri kwa kufanya Semina, kupokea ushauri wake na kuufanyia kazi. Ninampongeza yeye, Katibu Mkuu Dr. Enos Bukuku na wataalam wao kwa ushirikiano waliyoipa Kamati wakati wa kujadili Azimio. Aidha, nawapongeza Wajumbe wa Kamati kwa kazi nzuri waliyoifanya. Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya kusema hayo naunga mkono Azimio na kuliomba Bunge lako Tukufu lipitishie ili kuruhusu utekelezaji wake. Naunga mkono. (*Makofi*)

NAIBU SPIKA: Ahsante sana. Sasa namwita Msemaji wa Kambi ya Upinzani Mheshimiwa Dr. Amani W. Kabourou.

MHE. DR. AMANI W. A. KABOUROU: Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kuchukua nafasi hii kutoa maoni ya Kambi ya Upinzani kwa mujibu wa kifungu cha 43 kifungu kidogo cha 5(b) na 81 (1) toleo la 2004 kuhusu Azimio la Bunge la Kuridhia Itifaki ya Tanzania Kujiunga na Utaratibu wa *African Peer Review Mechanism* chini ya mpango wa *NEPAD*.

Mheshimiwa Naibu Spika, kabla ya kusema lolote, kwa niaba ya Wapigakura wangu wa Kigoma Mjini, napenda kutoa salamu za rambirambi kwa wananchi na familia ya Marehemu Frank Michael Mussati, aliyekuwa Mbunge wa Kasulu Mashariki. Mungu aiweke pema roho yake Peponi. Amin.

Mheshimiwa Naibu Spika, sote tunajua kuwa Bara la Afrika watu wake wanakabiliwa na njaa, umaskini, elimu duni, ujinga, maradhi na kwa sasa hasa gonjwa hili hatari la Ukimwi. Aidha, Bara la Afrika linakabiliwa pia na rushwa, vita, madeni makubwa na uongozi wa kibabe. Serikali nyingi za Afrika zilichukua hatua kadhaa za kujiletea matumaini katika siku zilizopita kama vile ubinafsishaji na marekebisho ya sera mbalimbali, lakini bado hali haijaimarika.

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya nchi moja moja kushindwa mipango yao, Viongozi wetu wa Kiafrika walichukua jitihada za kuanzisha mpango maalum wa ushirikiano ili kuleta maendeleo Barani Afrika na mpango huo kama tulivyosikia ndiyo huo unaoitwa *NEPAD*, ambao kwa kweli lengo lake kuu ni kuondoa umaskini kwa kupitia nyanja tofauti. Kwa mfano, kuzuia migogoro na mapigano Afrika; kuimarisha sera zetu za kiuchumi na kujamii; kuwapa uwezo wanawake katika masuala ya huduma, uchumi, elimu na vile vile kuboresha miundo mbinu.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika kutekeleza malengo yake hayo ya *NEPAD*, Serikali zetu za kiafrika zimekubaliana kuweka utaratibu wa kuhakikiana, yaani *African Peer Review Mechanism*. Utaratibu huu ni wa hiari kwa kila nchi inayokubaliana nao, lakini Kambi ya Upinzani ingependekeza kwamba utaratibu huu usiwe wa hiari, uwe ni utaratibu ambao unaziwajibisha nchi zetu katika kuwatetea au kutetea maslahi ya Afrika. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, ili kufanikiwa kwa malengo ya *NEPAD*, Afrika kwa sasa inatilia mkazo uwekaji wa mazingira bora ya kuleta maendeleo endelevu, yaani *sustainable development*. Nchi zote shiriki za *NEPAD* zitawajibika kutekeleza na kutoa taarifa ya utekelezaji katika vigezo vyote kama ilivyoainishwa katika malengo ya uanzishwaji wake.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kambi ya Upinzani inashukuru na kuliomba Bunge kuridhia Mkataba huu kwani nchi yetu imeshatekeleza mambo mengi ambayo ni malengo ya uanzishwaji wa *NEPAD* na tumeyasikia. Hata hivyo, tunadhani kwamba katika suala la siasa bado Tanzania tuna tatizo na suala zima la Mfumo wa Vyama Vingi, kwani pamoja na kukubali Mfumo wa Vyama Vingi bado taratibu za utekelezaji wake zinasuasua. Mfano hai ni Tume ya Taifa ya Uchaguzi ambayo kwa kweli mpaka sasa siyo huru.

Mheshimiwa Naibu Spika, mapungufu ya kutokuwa na Tume Huru ya Uchaguzi inayoshughulikia chaguzi katika ngazi zote tangu Taifa hadi Mtaa yanapelekea utaratibu wa uchaguzi ambao kidogo kidogo tunaona unatupeleka kwenye vurugu na mauaji kama yalivyojitokeza Dar es Salaam na Pemba.

Mheshimiwa Naibu Spika, mdharau mwiba mguu huota tende. Tunadhani kupuuza muundo wa Tume ya Uchaguzi kunaweza kusababisha mafanikio makubwa ambayo tumeyaona kimiundo mbinu, MEM, MMES na mengine yote kama Tume ya Haki za Binadamu yaliyofanywa na Serikali yakisambaratika kirahisi kutokana na vurugu zinazoweza kujitokeza. Vile vile, tunaona pungufu lingine katika suala zima la uwiano katika mfumo huu wa Vyama Vingi kwani pamoja na kwamba tuko kwenye Mfumo wa Vyama Vingi lakini kikatiba mfumo huu bado haujatambuliwa vilivyo. Tunaona kwa mfano Ofisi ya Waziri Mkuu na viongozi wengine ikiwa imetajwa moja kwa moja katika katiba yetu, lakini Ofisi ya Kiongozi wa Upinzani ambaye kwa vyovyote atakuwepo muda wote, haitajwi popote kisheria wala kikatiba.

Mheshimiwa Naibu Spika, utaratibu wa kukagua na kupima utekelezaji wa malengo ya *NEPAD* katika nchi mwanachama uitwao *African Peer Review Mechanism* ulioanzishwa na nchi husika, unatakiwa kutoa taarifa ya utekelezaji katika nyanja mbalimbali. Hata hivyo, Kambi ya Upinzani inaona itakuwa ni vigumu kwa *APRM* kutimiza majukumu yake kulingana na mazingira yanayotawala kwenye Serikali nyingi za nchi zetu za kiasia. Utaratibu wa kuhakikiana wenyewe kwa wenyewe ili kuona kama malengo ya uanzishaji wa *NEPAD* katika nchi husika yanafuatwa unaweza kuwa ni mgumu sana kwani misingi ya hayo yote ni jinsi gani viongozi wetu wameingia madarakani.

Mheshimiwa Naibu Spika, kama kiongozi ameingia madarakani kwa njia ya rushwa, ni wazi kabisa kuwa hawezi kupambana na rushwa. Vile vile, ikiwa ameingia madarakani akitokea msituni, basi hatudhani kwamba kiongozi huyu anaweza kutetea demokrasia. Kwa mfano, kuhusu suala la rushwa katika nchi yetu hakuna hata kiongozi mmoja hapa Bungeni na kwingineko anayekataa kukithiri kwa suala hili nchini kwetu. Lakini bado hata katika Bunge letu tunaweza tukaambiwa kabisa kwamba Mikataba kati ya Serikali na Mashirika ya nje ni siri na sisi tunakubali.

Mheshimiwa Naibu Spika, tunaomba Bunge hili liridhie Mkataba huu ili na sisi tuweze kukaguliwa na kushauriwa tufanye nini katika kuokoa Taifa letu toka kwa watu wenye uchu wa kujitajirisha haraka haraka. Utaratibu huu wa kuhakikiana kwa viongozi wetu wa kiasia, *Africa Peer Review Mechanism* unalenga kuziwajibisha dola zote za kiasia kujihusisha kuelewa kile kinachoendelea katika nchi nyingine za kiasia na pale ambapo hapana budi nchi hizi kuwajibika kwa pamoja kutafuta ufumbuzi wa matatizo yao kwa pamoja, kuziondoa kasoro zile na hata kuongezea uwezo pale penye mapungufu.

Mheshimiwa Naibu Spika, utaratibu na malengo ni mazuri na tunawapongeza waasisi wa mawazo hayo. Lakini kama Kambi ya Upinzani, tunaamini kuwa chombo au mamlaka yenye uwezo wa kuiwajibisha dola yoyote inayoenda tofauti na malengo ya *NEPAD* ni wananchi wa nchi husika waliouweka madarakani Uongozi huo. Mheshimiwa Naibu Spika, kwa mantiki hiyo Kambi ya Upinzani inapendekeza kuwa utaratibu wa *APRM* uwahusishe vile vile tena moja kwa moja wananchi wa nchi husika katika tathmini zake ili kwa kweli kama tunavyofanya sasa Tanzania wadau wote wawe wanajua kinachoendelea.

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya kuyasema hayo machache, napenda kusema moja kwa moja kama nilivyokwisha dokeza huko nyumba kwamba Kambi ya Upinzani inaunga mkono Azimio hili na tunapenda litekelezwe haraka iwezekanavyo. Ahsante sana. (*Makofi*)

NAIBU SPIKA: Ahsante sana. Waheshimiwa Wabunge Wasemaji Wakuu wamemaliza kuwasilisha. Kabla sijawataja wale waliomba ningependa ku-*share* ki-note nilicholetewa hapa wakati hawa Wasemaji Wakuu watatu wanazungumza, mmoja wetu akaandika, “Mheshimiwa Naibu Spika, sisi sote tumekubali haya yote ya *NEPAD*. Haya maneno mengi ya nini? Si utuhoji tu tuondoke. (*Makofi/Kicheko*)
Lakini sasa ningependa kumjulisha yeye na Waheshimiwa Wabunge wote

kwamba tunao Wasemaji wanne ambao watachangia halafu Mheshimiwa Waziri tutamruhusu aweze kumalizia. Msemaji wa kwanza ni Mheshimiwa Dr. Milton M. Mahanga, atafuatiwa na Mheshimiwa Anne S. Makinda, atafuata Mheshimiwa Remidius Kissassi na mwisho Mheshimiwa Dr. Abdullatif Hussein Esmail. Sasa namwita Dr. Mahanga.

MHE. DR. MILTON M. MAHANGA: Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza nashukuru kwa kunitetea ki-note hicho kingeweza kuniondoa. Nakushukuru kwa kunipatia nafasi ya kwanza ya kuchangia mjadala wa jumla kwenye hoja hii iliyoopo mbele yetu. Lakini kabla ya hapo na mimi niungane na wenzangu kutoa rambirambi zangu nyingi sana kwa Wapigakura na familia ya Marehemu Frank Michael Mussati, aliyekuwa Mbunge wa Kasulu Mashariki ambaye kwa kweli kwa wengine sisi tulikuwa naye jirani hapa na kwa kweli imetugusa sana na tunamwomba Mungu ailaze roho ya Marehemu mahali pema Peponi. *Amin.*

Mheshimiwa Naibu Spika, labda niende sasa moja kwa moja kwenye hoja hii na nitangulize pongezi zangu za dharti kwa Mheshimiwa Dr. Abdallah O. Kigoda pamoja na Serikali kwa ujumla kwa kuweza kuleta hoja hii Bungeni ili tuweze kuridhia Tanzania kuingia katika mpango huu wa *APRM* chini ya mpango mkubwa wa *NEPAD*. Niseme toka mwanzo kabisa kwamba kwa wengine wetu tunaona kwamba tumechelewa. Kwa kweli kwa nchi kama Tanzania kuwa ya 20 au ya 22 kujiunga na mpango muhimu kama huu, tunaona kwamba tumechelea, lakini mradi Serikali sasa imeleta hoja hii, basi tuipongeze. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, niseme wazi kabisa kwamba kwa sisi wengine ambao tumekuwa na nafasi ya kutembea nchi zingine za kiafrika, kabla ya Juni mwaka jana, 2004 tulikuwa wakati mwingine tunashindwa namna ya kujieleza tukiambiwa kwamba kwa nchi kama Tanzania ambayo wenzetu wengine wa Afrika wanaamini na nadhani wanaamini kisahihi kwamba tuko mbele sana kwa masuala ya utawala bora ya kusimamia uchumi wetu na kuendeleza utawala wa kisheria, kwa nini tunasita kwa muda mrefu mpaka karibu nchi ishirini zingine ambazo zilikuwa hazitegemewi kwamba zina utawala bora kama sisi au zinasimamia uchumi zikawa zimesharidhia? Wengine tulikuwa tunashindwa kujibu kwa sababu hatukuwa na hiyo *mandate* ya kujibu, lakini na sisi ilikuwa inatusikitisha.

Kwa hiyo niseme kwamba kwa kweli tumefurahi kwamba sasa angalau tumeleta na nasema hivyo kwa sababu Tanzania ni nchi mojawapo ambayo toka mwaka 2001 tumeridhia suala hili la *NEPAD* kama mpango ambao unatuwezesha kama Waafrika kuinua uchumi wetu kuendeleza utawala bora na kupunguza au kuondoa kabisa umaskini. Sasa mpango huu wa kupimana ulipozinduliwa tukawa tunaona kwamba Tanzania inasita ikawa kidogo inatuchanganya. Ninasema hivyo kwa sababu kama nilivyosema, nchi yetu tumepiga hatua pamoja na dosari ndogo ndogo ambazo zipo ambazo zinazungumzwa lakini siyo nchi ambayo unaweza ukasema ni ya 20 kwa utawala bora Afrika, hata kidogo! Labda itakuwa katika nchi tano bora na tungetegemea tungekuwa kati ya watano wa kwanza wa kuridhia.

Mheshimiwa Naibu Spika, labda niseme kwamba kabla ya kulizungumza suala zima la mpango huu wa kujihakiki wenyewe kwa wenyewe wa Afrika katika mpango wa *NEPAD* ni vyema tukaelewa mpango mzima huu wa *NEPAD* na faida zake na tujiulize kwamba; je, wananchi wanaelewa kwamba hawa Wabunge wanaporidhia hiyo Mikataba, huhakiki chini ya mpango unaoitwa *NEPAD*? *NEPAD* yenyewe hiyo kwanza ni nini? Nasema hivyo kwa sababu, ukiangalia na ukitembea kwenye Majimbo na mimi hata kwenye Jimbo langu ambalo wajuaji wa Jijini Dar es Salaam ni wengi sana, Wapigakura hawaelewi hii *NEPAD* ni nini na wameweza kuisikia tu ni mnyama gani. Lakini kubwa zaidi hata kwa wale wanaojua faida yake ni nini na inatutaka tufanye nini kama sisi wananchi; Je, ni kwa ajili ya nyie viongozi, Wabunge, Mawaziri na Marais au na sisi wananchi tunahusika kwa namna moja au nyingine? Wanauliza maswali hayo.

Kwa hiyo ni vyema basi, pamoja na kuridhia mpango huu wa *APRM*, mpango mzima wa *NEPAD* ukaendelea kuelimishwa kwa Wapigakura, wananchi, wadau mbalimbali ili kila mmoja ajue vizuri hii *NEPAD* itasaidiaje Tanzania na Afrika na kubwa zaidi mimi kama mwananchi jukumu langu ni nini katika kuendeleza mpango mzima wa *NEPAD*. Kwa kweli wananchi hawaelewi kwamba haya ambayo tunayafanya katika mpango wa kuondoa umaskini Tanzania, mpango wa kufikia malengo yetu ya maendeleo yote hayo yanatekeleza mpango wa *NEPAD*.

Hawaelewi kwamba mpango wa *NEPAD* *actually* unaanzia kutoka Kijijini, kwa hiyo unapokuza kilimo chako Kijijini, kukiwa na huduma za jamii, masuala ya miundo mbinu, biashara, viwanda na kadhalika katika ngazi ya Kijiji, ukaunganisha mipango hiyo na mipango ya Wilaya kwa mfano na ya Wilaya ikaunganishwa na ya Taifa, ndipo unapoweza kuunganisha hiyo ya Taifa na Mataifa ya kiafrika na ukapata sasa mlolongo wa kutekeleza mpango wa *NEPAD* kwa nchi za Afrika. Kwa hiyo mipango hii yote ya *NEPAD* haiwezi kutekelezwa kule juu kwa ngazi za Taifa kama haijaanza kwenye ngazi ya chini. Sasa wananchi walielewe hilo kwamba unaunganisha mipango hiyo kutoka chini hadi juu Taifa na Taifa tunaunganisha kwenye mahusiano na nchi nyingine, basi tunaweza kufanikiwa.

Lakini hata kwenye utawala bora, unapozungumzia kupiga vita rushwa kwenye ngazi ya Kijiji au kuwa na haki za raia kwenye ngazi hiyo, unapozungumzia masuala ya demokrasia, uchaguzi wa Serikali za Mitaa kama umefanywa kidemokrasia, kama kuna amani na utulivu, hivyo hivyo ikipanda ikafika ngazi ya Jimbo ikaendelea ngazi ya Taifa, ikaunganishwa na Waafrika wakafanya, basi unapata utawala bora unaozungumzwa. Sasa inatakiwa kwa kweli wananchi walielewe hilo.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo nasema kwamba *NEPAD* ni mpango mzuri na mimi sitaki kuzungumzia matatizo yaliyokuwepo na ubishi ambao umekuwepo kwa muda mrefu na bado upo kwamba *NEPAD* siyo mpango uliyobuniwa na viongozi wetu wa kiafrika. Mimi nina mawazo tofauti, lakini hata hao ambao walikuwa na mawazo kwamba huu mpango kwa namna moja umeshinikizwa na Mataifa makubwa ni lazima sasa wakubali kwamba sisi kama Waafrika hata kama uliletwa, basi tumeshauchukua, tumeuboresha na tunataka kuutekeleza kwa mikakati ambayo tumejiwekea, basi wakubali na twende mbele badala ya kubishana kwamba umeshinikizwa. Sasa kushinikizwa haitatufikisha mbali, tumeshaelezwa jinsi *NEPAD* ilivyoanza.

Lakini kitu nilitaka nikieleze ambacho nitakiunganisha na mpango wa APRM ni kuelewa *NEPAD* na hizi nchi tajiri uhusiano wake uko wapi. Uhusiano mkubwa ambao upo na ndiyo maana tumeelezwa kwamba wale viongozi wetu wakubwa ambao kwa kweli tuliwapa *mandate* hiyo, wakina Obasanjo na wenzake na Mbeki kwamba waende kwa nchi hizi tajiri na wajaribu kuzungumza nao kuhusu hali ya Afrika hasa kuhusu kupunguziwa madeni na namna gani wanaweza kuingiza mitaji katika nchi za kiasia, hizi nchi tajiri zitatusaidiaje katika kutekeleza mipango yetu ya kuondoa umaskini? Kwa hiyo katika majadiliano na nchi zile tajiri ndiyo tutaanzisha mpango wetu na tunataka nyie mtusaidie kuutekeleza. Kwa hiyo ni mpango ambao unatekelezwa kwa ubia kati ya Waafrika kutumia rasilimali zao na wale nchi za nje. Hapo ndipo wakasema, ili tuweze kutekeleza pamoja na rasilimali zetu, nchi tajiri lazima ziingize Afrika kiasi kinachofikia dola bilioni 64 za Kimarekani. Kwa hiyo hapo sasa ndiyo unaona uhusiano unakuja kwamba kama hayo ndiyo makubaliano, hao wakubwa wanasemaje, kwamba sawa sisi tuko tayari kusaidiana na nyie katika mpango wenu mkubwa huo mliobuni na ambao tumeuboresha kwa sababu katika kuuboresha kwa kweli nchi tajiri na Mashirika mengi ya ulimwengu yalisaidiana na Waafrika kuutengeneza.

Sisi tunachotaka ni kwamba na nyinyi kama Waafrika na Serikali zenu, basi muweke utawala bora msimamie uchumi wenu vizuri nasi tutaleta hiyo mitaji ambayo inahijika kujenga uchumi wenu. Ndiyo makubaliano yaliyopo na ndiyo uhusiano uliyopo kwamba sisi tusimamie uchumi vizuri, na hii wanasema wameliweka kwa faida yao kwa sababu wakiwekeza Afrika watataka wawe na hakika ya huo mtaji wao. Kwa hiyo wakiweza sehemu ambapo utawala bora haupo au uchumi hausimamiwi, kuna hatari mitaji yao ikapotea. Kwa hiyo ndio maana na wenyewe wanasema nikutusaidia na wenyewe kupata faida.

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa mpango wa *APRM* ingawaje sio *condition* ya kutusaidia ya kuleta hizo bilioni 64 ndiyo maana inashangaza kwamba wengine kwa kweli wanaonekana hawataki kuingia, lakini kwa kweli wanaogopa kutokana na utawala bora ambao haupo labda kwenye nchi zao au kuwa na wasiwasi namna wanavyosimamia uchumi wao. Kwa taarifa zilizopo ni kwamba, nchi ambazo zitakuwa zimeshapimwa kwa sasa hivi fedha zipo nyingi ambazo zinataka kuingizwa na wawekezaji kupitia mpango huu wa *NEPAD*. Lakini wanangojea matokeo ya sisi kupima na kwa hiyo nina hakika kwamba baada ya sisi kukubali hili na tukapimwa, nadhani baada ya hapo muda mfupi watakuja kupima Tanzania. Hapo tutakuwa na nafasi nzuri sasa ya kuingiza hiyo mitaji kutoka nje kwa maana ya uwekezaji lakini kwa mpango huu mahsusi tutapata mitaji mikubwa zaidi kulinga na utaratibu uliopo.

Kwa hiyo, kwa upande mwingine ni shinikizo lakini upande mwingine unatusaidia na mimi ndio maana nasema nakubaliana na wenzangu kwamba ni vyema nchi za kiasia kama zinataka zifaidike kwa ujumla katika mpango ule wa *NEPAD* na nina hakika misaada hiyo itaanza kwa wale walioanza kujipima kwanza ndio utaratibu uliopo ingawaje hauko wazi. Lakini wamejiandaa kuleta kwanza kwa wale waliojipima na ni vyema wote tukakubali nchi za kiasia na kwa hiyo tuwaambie viongozi na hasa hawa wa nchi 23 ambao wameshaingia wawashinikize na wenzao ili Afrika kwa ujumla

tuweze kuwa katika mkakati mmoja wa kuweza kutekeleza *NEPAD* kwa ufanisi zaidi.

Mheshimiwa Naibu Spika, la mwisho ninalotaka kuzungumza ni nafasi gani Wabunge sasa kama wadau tunayo? Siyo kupitisha tu, lakini namna gani tunaanza na tunaendelea kushawishi wananchi waelewe vizuri *NEPAD* na hiyo *APRM* na namna gani tunaisimamia Serikali yetu iweze kutekeleza hayo?

Mheshimiwa Naibu Spika, nimependekeza kwamba, lazima tuwe na Kamati maalum ya *NEPAD* Bungeni ambayo ni tofauti na hizi Kamati nyingine ambazo ni *pressure cooked*, Kamati ambayo itakuwa inatoa taarifa zake Bungeni na inajadiliwa ndani ya Bunge bila kupitia Kamati yoyote ya *Standing Committee*. Kamati zote zitoe watu kadhaa ili Kamati hiyo maalum ya *NEPAD* ianze ambayo itasaidia. Nchi nyingine za kiasia zimefanya hivyo ambao wameshakuwa mbele katika utekelezaji wa *NEPAD* wanazo hizo *NEPAD, Working, Parliamentary Groups* na sisi lazima tufuate mpango huu. Kwa sababu hii, sasa ndio itakuwa *watchdog* ya kuishinikiza Serikali., Serikali inapotoa, tunaleta Bungeni tunaihoji Serikali na tunatoa mapendekezo yetu ili Serikali iweze kutekeleza.

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya kusema hayo naunga mkono hoja hii na naomba kwa kweli wenzangu wote tuunge mkono ili tupitishie kwa sababu ni mpango ambao utasaidia uchumi wetu. Naomba kuunga mkono. (*Makofi*)

MHE. ANNE S. MAKINDA: Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza nakushukuru kwa kunipa nafasi hii. Naomba niwatakie wenzangu heri ya mwaka mpya na pia naomba nitumie nafasi hii kutoa salamu zangu za rambi rambi kwa Mheshimiwa Mbunge, Frank Michael Mussati ambaye alikuwa rafiki wa kila Mbunge aliyopo hapa. Mwenyezi Mungu aiweke roho yake mahali pema Peponi.

Mheshimiwa Naibu Spika, kama alivyosema aliyekuandikia ki-note, ni kweli ingependeza sana ukapitisha bila mjadala. Lakini nadhani katika Bunge tunavyoongea ni sehemu pia ya kujifunza kutokana na sisi kwa sisi. Naomba nimshukuru Waziri kwa kuleta Azimio hili mimi binafsi kama alivyosema ndugu yangu Dr. Mahanga hapa. Kweli tulikuwa tunashangaa kwa nini sisi Tanzania hatuingii katika mkakati wa *APRM*. Tulikuwa tunashangaa kwa sababu hata wenyewe walikuwa wanatuuliza kwamba hivi Tanzania kwa nini? Mfano ni hotuba aliyotoa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania juzi wakati wa Mkutano wa Maziwa Makuu.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika Mkutano wa Maziwa Makuu, Mheshimiwa Rais alipotoa hotuba yake, viongozi wengi wa Maziwa Makuu walikuwepo hapo, Rais alitoa hotuba kali sana ambayo ilikuwa ni ya kujikosoa sisi wenyewe viongozi wa Afrika kuhusu vitendo vyetu kwa kuviendeleza vita, kuendeleza vitendo vya rushwa na vitu kama hivi. Sasa sisi tukawa sio *members* wa hii kitu na kiasi fulani ilionekana kuna kitu ambacho sio cha kawaida na sisi wengine kweli tukawa tunashangaa kwa nini Serikali inatia wasiwasi kuhusu suala hili. Tukawa tunashangaa labda Rais anangoja aondoke yeye halafu atakayekuja ndio aingie huku. Kwa sababu ni kweli katika *APRM* ipo hii Kamati aliyotaja Waziri, inakuja kuzamia katika nchi hii na kufuatilia vitu vichache

vichache pamoja na mambo ya utawala bora.

Mheshimiwa Naibu Spika, wanakuja kuchunguza jinsi mnavyotekeleza mambo ya kupambana na rushwa, jinsi mnavyotekeleza mambo ya jinsia, ndiyo maana mnakuta ile Kamati wako watu watano. Nafikiri watatu ni akinamama pale. Ni mambo ambayo yanakuja kuzamia nchini hapa. Hata kama Mheshimiwa Dr. Kigoda amesema kuna nchi zaidi ya 20 na kitu zimeridhia, lakini ambazo hii Kamati imekwenda ni Ghana, Rwanda pia watakwenda, Kenya wameomba ndio wameanza na Uganda. Kwa hiyo tunashukuru sana kwamba suala hili na sisi angalau tuna mahali pa kusemea.

Kwa hiyo suala la ARPM hili ni namna ya nchi yenyewe inavyojidhibiti yenyewe lakini na wengine wanaidhibiti pia. Kwa hiyo mimi naamini ni njia iliyo hakika ya kwamba wananchi wanaweza kuridhika kwamba nchi yenu inakwenda kufuatana na viwango ambavyo nchi za Kiafrika zimekubaliana na zimejiwekea zenyewe utaratibu hu. Kwa sababu wakati mwingine tunapodhibiti sisi wenyewe hatuaminiani kwa sababu hujui ni kwa kiwango gani. Ndiyo maana unakuta mara Serikali ikisema, tunasema aah, si kweli haya mliyosema. Lakini kama mtu wa nje atakuja kuangalia na kusema kwamba kweli Tanzania wanafanya moja, mbili, tatu, nne, inaleta imani hata kwa wananchi wengi kwamba kumbe Serikali yetu ipo katika mstari ulio sahihi na nchi nyingine. Kwa hiyo mimi nasema hili jambo ni zuri, tena zuri sana na tunashukuru hii imefanywa kwa wakati huu. Sasa kabla hujataka watu wa kuangalia, unatakiwa ufagie nyumba yako. Kuna sababu gani ya kuwaalika watu waje kuangalia wakati wewe mwenyewe hujaanza kufagia? Uanze kufyagia humu humu kwanza! Sasa mambo ambayo yanatakiwa kufagiliwa humu ndani yapo.

Kwa mfano sasa hivi Tanzania kama hatuangelii tunaanza kuingia kwenye siasa isiyokuwa ya uvumilivu wala kuvumiliana. Sisi wote ni Watanzania tumezaliwa ndani ya nchi hii na tuna haki zote za kuweza kufuata utawala na kuingia katika uongozi. Kwa nini inakuwa viongozi wengine hawapendi kuwa wavumilivu na kulinda amani? Kwa nini? Ukiwauliza sababu zake hata ukiwasikiliza, kiongozi mkubwa mwenye madaraka anadhubutu kukaa mbele ya hadhara na kusema uongo kabisa na yeye mwenyewe anaamini anasema uongo. Inashangaza kweli kiongozi mkubwa wa Chama anasimama kwenye majukwaa kusema uongo na kuwachanganya Watanzania kwa sababu zake mwenyewe. Hii inatoka wapi? (*Makofi*)

Mimi nasema huu nao ni udhaifu. Kama unataka uongozi, sema ukweli watu wakuamini na wakushiriki, lakini kusema uongo unawachanganya watu. Kwa hiyo mara nyingi unakuta viongozi kweli kabisa kwa maslahi ya kisiasa kwao wenyewe wanasema uongo mbele ya hadhara. Sasa vitu vya namna hii ni maeneo ya kujidhibiti wenyewe.

MBUNGE FULANI: Udumu Mwenyekiti!!!!

MHE. ANNE S. MAKINDA: Kwani mimi ni *APRM*? (*Kicheko*)

Kwa hiyo hiki ndicho tunachokisema, lakini kuna mengine. Maneno kama haya tunayozungumza kila siku, kwa mfano rushwa, hivi unakwenda kuwakaribisha watu huku unafahamu kuna maeneo mengi mazito ambayo hayajakwenda vizuri. Kwa nini ukubali ungoje mpaka waje wao? Kwa nini usijisafishe wewe mwenyewe kabla?

(Makofi)

Kuna maeneo kwa mfano kwa nchi nyingine sasa kung'ang'ania madaraka. Sasa hivi angalau hilo linaanza kwishakwisha kung'ang'ania madaraka kwa viongozi, kutaka mtu aendelee na aendelee, hilo nalo ni tatizo. Kwa hiyo katika mfumo mzima wa *NEPAD* unaweza kutafsiri *NEPAD* unavyotaka wewe, lakini ukweli mpango wa *NEPAD* ni mpango wa nchi za kiafrika katika kujiletea maendeleo endelevu kwa kushirikiana na kujifunza kwa wale waliofanya vizuri kuliko wengine na kushirikiana kuweza kuyatumia yale mafanikio ya nchi nyingine katika nchi zetu. Ndiyo maana ya *NEPAD* kwa kifupi naweza kusema hivyo. Kwa Tanzania kama tulivyosema, tujifunze kwa mambo mazuri ambayo nchi fulani imefanya ili na nchi nyingine iweze kuiga, ni jambo zuri.

Mheshimiwa Naibu Spika, nimefurahi leo Mheshimiwa Waziri hapa ameanza kuorodhesha kwamba Tanzania tumeshafanya hivi, tumefanya hivi, kwa hiyo naomba hayo mambo mazuri mnayofanya yaendelee kutamkwa. Yapo mengi sana! Tusianze kuamini kuwa watu wanajua, tusifanye hivyo. Serikali izungumze kwa sababu hii *good practice* na watu wengine wajue Tanzania tunafanya nini. Kwa mfano MEMEM. MEMEM tumefanya makubwa!

Mheshimiwa Naibu Spika, mimi nimetembea nchi nyingine za kiafrika hakuna cha MEMEM wala nini. Ni vizuri tukaendelea kutamka wakati wote na watu wetu waweze kujua na kuridhika. Kwa mfano kwenye Jimbo langu, wananchi wasidhani kama wanavyohangaika kujenga shule labda ni wao peke yao. Mkisema kwamba wengine pia wanajenga, inaonekana kwamba kumbe sisi hatufanyi kitu ambacho sio cha kawaida. Kwa hiyo tutamke mafanikio haya na ni sehemu ya *NEPAD*.

Kama alivyosema Dr. Kigoda, tukianza kutamka *NEPAD* haiwi kama ni suala zito kama wanavyozungumza nchi nyingine ooh, *NEPAD* imetoka Ulaya, imetoka Ulaya; haijatoka Ulaya, ni yetu sisi wenyewe tuyatamke mambo ya *NEPAD*. *NEPAD* kazi yake moja ni kuhakikisha nchi zetu hizi tunapata elimu ambayo inaweza kutupeleka kwenye mambo ya Sayansi na Teknolojia. Mambo ya *NEPAD* ni kuondokana na magonjwa yasiyokuwa na lazima kama *TB*, *UKIMWI* na magonjwa ambayo tunaweza kuyazuia kama Malaria. Vitu kama hivi tupambane navyo! *NEPAD* ni kupambana na umaskini ulioboea.

Mheshimiwa Naibu Spika, mwaka huu Umoja wa Mataifa umetangazwa kwamba ni mwaka wa *Credit* na *Microfinance*, yaani mikopo na Mifuko midogo midogo kwa wananchi wa kawaida. Huu ndiyo mwaka wake. Sasa unaweza ukapita mwaka watu tusijue hata kama ni mwaka wa namna hiyo. Kama tunajua; Je, Tanzania tumejizatiti kiasi gani kwamba na sisi katika mwaka kama huu wa kupambana na umaskini ni mwaka wa *Credit* na *Microfinance* tunaweza kufanyaje? Kama tunafanya tunaweza kuratibu na kuweza kueleza kipindi fulani kwamba tumefanya hivi, tusiache hotuba za kisiasa. Hapa suala la umaskini ni suala la kweli ambalo wananchi wetu wanalo. Tuache kuzungumza kisiasa, tuseme watu wangapi na tuna mpango gani rasmi wa kutoa mikopo kwa wananchi wadogo wadogo, mikopo kwa wanawake, vijana, walemavu na mikopo kwa watu ambao mazingira yao ni magumu. Huu ni mwaka wa Umoja wa Mataifa, sasa

sisi tutaweza kusemaje tutakapomaliza mwaka? Huu ni mwezi Februari, ningependa Serikali ijidhatiti katika maeneo kama hayo. (Makofi)

Tunaishukuru Serikali kwa kutoa ruzuku kwenye pembejeo. Kwa kweli mimi nilikuwa mlalamikaji mmojawapo mkubwa kabisa kwa sababu katika Jimbo langu bila pembejeo hujasema kitu. Kwa hiyo naishukuru Serikali na hususan Waziri wa Kilimo, Mheshimiwa Keenja kwa kuchukua jukumu la kuhakikisha mbolea kule imefika na imegawiwa vizuri kwa mtindo wa ruzuku. Mimi sina malalamiko na naomba sana nishukuru. Kwa hiyo naunganisha na hilo kwamba ni sehemu ya kupambana na umaskini katika masuala ya kutoa mikopo midogo midogo. Ukiweza kumpunguzia mwananchi bei ya mbolea akapata kwa bei ambayo ni nafuu anayoweza kuitumia akalima vizuri, pia itamsaidia kuondokana na umaskini.

Kwa hiyo mimi ninatumia nafasi hii kusema kwamba jamani *APRM* ni jambo zuri la kuweza kusaidiana na nchi nyingine. Nchi nyingine wakuangalie! Mtu akichukua kioo atajiona usoni lakini kisogoni hawezi kujiona. Hii *APRM* ni kama kioo kusema bwana kisogo chako bado hakijakaa vizuri. Kwa hiyo mimi hii naipongeza. Pia, naishukuru pia Serikali kwa kweli kwa mbolea ambayo imefika katika Jimbo langu kwa wingi na wananchi wameitumia na naomba niishukuru Serikali. Naomba kuunga mkono hoja. (Makofi)

MHE. REMIDIUS E. KISSASSI: Mheshimiwa Naibu Spika, nami naomba kuchukua nafasi hii kukushukuru kwanza kwa kunipa fursa hii. Lakini vile vile nikutakie wewe pamoja na Waheshimiwa Wabunge wote na Watanzania kheri ya mwaka mpya. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, pili, naomba kuungana na wenzangu kutoa mkono wa rambirambi kwa ndugu na jamaa kwamsiba mkubwa walioupata kwa kifo cha ndugu yetu Frank Mussati, ambaye alitutoka mwezi wa Novemba 2004. Mungu amlaze mahali pema Peponi. *Amin.*

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya kusema hayo naomba kumpongeza sana Mheshimiwa Waziri wa Mipango na Ubinafsishaji kwa kutuwasilishia hoja hii ambayo kama walivyosema wenzangu, nafikiri imechelewa kidogo lakini heri kuchelewa kuliko kutokufika kabisa. Kwa hiyo tunampongeza Mheshimiwa Waziri na tunaomba sasa hili suala la *NEPAD* na *APRM* alifanyie kazi kwa bidii sana.

Ni kweli kuwa masuala ya *NEPAD* yameasisiwa na viongozi wetu wa Afrika kwa ajili ya Waafrika na tunatakiwa sisi wenyewe tuwe mstari wa mbele kama wadau muhimu kuutekeleza. Kwa hiyo lazima tuchukue jitihada zote kuanza kuelimisha jamii nini hasa mpango huu wa *NEPAD*. Jamii ya makundi mbalimbali, wafanyabiashara, akinamama, vijana, walemavu, Serikali, *NGOs* na kadhalika wote wana nafasi ya kushiriki katika mpango huu wa *NEPAD* ambao malengo yake makubwa ni kuinua uchumi wa Afrika na kubadilisha mwelekeo wa Afrika kutoka umaskini uliokithiri sasa hivi na kuinua hali ya maisha ya wananchi. Waafrika tumechoka kila wakati kuonekana tuko nyuma. Maradhi yote ni Afrika, elimu mbovu ni Afrika, barabara mbovu ziko

Afrika, ilimradi Waafrika tuko nyuma. Kwa hiyo ni wakati muafaka sasa hivi kutia gear tuelekee mbele.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa suala la *NEPAD*, mipango kama tutaifanya vizuri tukairatibu na hili naomba Mheshimiwa Waziri aweke Kitengo cha Kuratibu Masuala ya *NEPAD* katika Wizara yake haraka sana kwa sababu utaratibu unaotakiwa ni kuwa hiki kitengo cha Kuratibu Masuala ya *NEPAD* kishirikishe jamii za aina zote isiwe ni Serikali peke yake. Kwa hiyo wawepo wafanyabiashara, akinamama, viwepo vikundi vingine vyote ambavyo ni wadau na wabia katika masuala ya maendeleo ya nchi yetu. Tusikubali suala hili la *NEPAD* likawa na masuala ya kisiasa ambayo yaturudisha nyuma. Sisi tuangalie suala hili kama Wazalendo na kama Waafrika ambao tunataka kujikomboa.

Mheshimiwa Naibu Spika, *APRM* kama alivyosema mwenzangu aliyetangulia ni kama kioo ambacho tunajihakiki sisi wenyewe kwanza kabla ya kutaka wenzetu ndani ya Afrika waje kutuhakiki. Kwa hiyo unajiangalia wapi hujanawa vizuri, nywele hujachana wapi, umesahau kufunga kifungo kimekatika ili sasa hata wenzio wa nchi nyingine wanapokuja wanakukuta umekaa *smart*. Kwa hiyo na suala hili linatakiwa liangaliwe kwa makini sana. Serikali iwe wazi na kila mmoja ashiriki kwa njia ambayo ataona anachangia maendeleo ya nchi hii. Kila mmoja ni mbia kwa maendeleo ya nchi yetu. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, ningependa sana hii nafasi ambayo nchi zinaingia kwa hiari kujipima. Kwa vile hatuna muda huo, kwa kweli sasa hivi tuzibanebane zile nchi ambazo hazijajisajili kwenye hiyo *APRM*, basi nao waingie kwenye utaratibu huu ili Bara la Afrika liondokane na haya magomvi madogo madogo.

Sasa hivi kila wakati kuna ugomvi, tunagombania, tunawapa nafasi maadui kuja hata kupora mali za Afrika. Sasa kama wenyewe tutakuwa makini, ugomvi kama wa Darfur ambayo kwa kweli hayamsaidii mtu yeyote, ni aibu katika karne hii eti bado kuna watu wanataka wakatawale wenzao. Bado kuna watu wanataka kuwa mabwana wengine wabaki kuwa watwana. Sisi tunasema nafasi hiyo haipo, Waafrika wote ni binadamu, sote ni sawa na sote tunataka maendeleo. Kwa hiyo hili suala la kuridhia Mkataba huu nakuombeni wenzangu wote Waheshimiwa Wabunge, kwa bidii sana tuuridhie ili tuweze kufanya kazi muhimu ya kuleta maendeleo katika nchi yetu na bara letu.

Mheshimiwa Naibu Spika, pamoja na hayo, napenda kutoa ushauri kuwa umefika wakati muafaka vyombo vyetu vya Afrika, Benki na Taasisi nyingine za fedha, ziwe ndiyo vyombo ambavyo nchi nyingi zitajitolea kuwekeza. Hili suala la mali ziko Tanzania lakini Benki iko Ulaya na mali yote inatoka Tanzania inakwenda zake Ulaya au Marekani, tuondoe. Mali iwekezwe hapa Tanzania ikiwezekana ibakie hapa hapa Afrika. Lakini vile vile Waafrika tuwe na Utamaduni wa kuanza kuaminiana. Wataalamu wetu tuwaamini na tuwatumie. Mimi huwa sifurahii hata kidogo kila wakati inapotokea masuala ya ushauri wa kitaalamu tunakimbilia watu kutoka nje ya Afrika. Lazima tuwape kipaumbele Waafrika wetu katika nchi zetu, Waafrika kutoka nchi za jirani au Taasisi nyingine yoyote na wao ndio dhamana *responsible* kwa ajili ya maendeleo yetu.

Kama wanahitaji teknolojia yoyote ambayo labda haiko katika Bara hili, basi wao ndio watatafuta huyo mbia, lakini ile *responsibility* kwa ajili ya mradi ule, inabakia kwa yule mwananchi mzalendo na hasa Waafrika.

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya kusema hayo kwa vile mengi mazuri yamesemwa na tungependa Kuridhia Mkataba huu haraka haraka, basi naomba niseme na mimi naunga mkono na naomba wenzangu wote tuunge mkono hoja hii. Ahsante sana. (*Makofi*)

MHE. ABDULLATIF H. ESMAIL: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante sana kwa kunipa nafasi hii. Napenda kuchukua fursa hii kuwapa Waheshimiwa Wabunge wote pamoja na wananchi wote kheri ya mwaka mpya. Vile vile kwa niaba ya Jimbo langu la Mji Mkongwe Zanzibar napenda kutoa pole kwa familia ya Marehemu Mheshimiwa Frank Mussati.

Mheshimiwa Naibu Spika, umaskini uliokithiri hauwezi kuondoka bila juhudi. Moja kati ya programu itakayoendeleza chini ya *NEPAD* ni programu ambayo itazingatia kuongezeka kwa ajira na kuinua kipato na uzalishaji mali. Lazima Waafrika au Watanzania kwa ujumla tuwe na njia nyingi za kuzalisha mali kuongeza kipato. Hata Wahenga wanasema, “Sungura mwenye kuishi kwenye shimo moja, hukamatwa haraka.” Afrika ya leo inahitaji amani na utulivu, utawala bora unaozingatia demokrasia ambayo vile vile imo katika programu hii ya *APRM*.

Kuna wanafunzi fulani walimwendea Mwalimu wao wakamwambia, tuambie kitu chenye thamani sana. Akawambia ni ushauri. Sasa wakamwuliza, tuambie kitu kisichokuwa na thamani. Akawaambia, vile vile ni ushauri. Wale wanafunzi wakamwambia Mwalimu mbona unatuchanganya? Akawaambia ushauri ukiutumia vizuri utakufaidisha lakini ukiutupa, basi utakula hasara, inakuwa haina thamani kwako wewe. Kwa hivyo *APRM* ni kama ushauri mzuri na hatuna budi kuunga mkono na kuufuata. (*Kicheko/Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa kuwa faida ya *APRM* ni kwamba italeti mfumo mzuri ambao utazingatia amani na utulivu, utadhibiti machafuko na migogoro katika nchi zote za Afrika kwa ujumla. Kwa hiyo tutafute njia na kama hakuna njia, basi tutengeneze njia. Kule China Beijing nilikwenda mwaka jana nikaambiwa kwamba “*If you are planning for one year, grow rice; if you are planning for 20 years, grow trees (miti) and if you are planning for centuries, grow man*” na hii *APRM* ndiyo inayozingatia manufaa ya wananchi. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, Rais Ronald Reagan alivyopigwa risasi kule Washington Hilton mwaka 1981 alipelekwa Hospitali haraka na *group* ya Madaktari akawaambia wakati anapopelekwa chumba cha operesheni huku anacheka, anawaambia; “Nihakikishieni kwamba hamna mpinzani katika nyinyi nyote wa Chama changu.” Kwa hivyo inaonyesha kwamba umoja ni kitu kizuri sana. Kuna mshahiri mmoja wa Kifaransa anasema “*Nothing in the world is so powerful as an idea whose time has come*” Mheshimiwa Naibu Spika, mimi naunga mkono hoja. Ahsante sana. (*Makofi*)

WAZIRI WA NCHI, MIPANGO NA UBINAFSISHAJI: Mheshimiwa Naibu Spika, nashukuru sana kwa mchango mzuri kwanza tulioupata kwa Mheshimiwa Njelu Kasaka na Mheshimiwa Walid Kabourou, Mheshimiwa Dr. Makongoro Mahanga,

Mheshimiwa Anne Makinda, Mheshimiwa Remidius Kissassi na Mheshimiwa Abdulatif Esmail. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, inatia faraja kwamba Waheshimiwa Wabunge wengi wameunga mkono hoja ya Tanzania kwamba tujiunge na utaratibu wa *APRM*. Labda nigusie pia maneno machache ambayo yamegusiwa na Waheshimiwa Wabunge. Kwanza ni lazima Tanzania na Afrika kwa jumla tuelewe kwamba sasa hivi duniani *fashion* ni nchi kujiunga pamoja ili kujiimarisha kiuchumi na kuwa na masoko makubwa. Ndiyo maana hata nchi za Ulaya sasa hivi kwa maana ya *European Union* bado inaongeza Jumuiya hiyo kuwa na wanachama wengi zaidi ili kuwa na nguvu za kiuchumi. Kwa hiyo hili la *NEPAD* sisi kama nchi za Afrika tukilifuatilia kwa ukaribu zaidi nadhani litakuwa linatupeleka kwenye mwelekeo huo huo.

Mheshimiwa Naibu Spika, tutaendelea kama Tanzania kuhamasisha nchi nyingine zijiunge na *APRM*. Lakini niliambie Bunge letu Tukufu kwamba katika zile nchi 23 ambazo tayari zimeshajiunga, kwa kweli zinawakilisha asilimia 75 ya idadi ya watu wote wa Afrika Kusini mwa Jangwa la Sahara. Kwa hiyo ingawaje ni nchi 23 lakini inawakilisha *asilimia ya watu wa Africa 75*. Kwa hiyo kwa kweli tunaendelea vizuri. Tanzania ni lazima tujisifu sisi Watanzania kwa sababu mengi ya malengo ya *NEPAD* tumekwishayatekeleza na tunaendelea kuyatekeleza.

Masuala ya Utawala bora, tunayatekeleza na mengi yao tumeyatungia sheria. Masuala ya kuboresha uchumi wetu tunayatekeleza pamoja na marekebisho mengi katika maeneo mbalimbali pamoja na Serikali za Mitaa. Masuala ya Miundo mbinu tunaendelea na vile vile miradi ambayo tumeioanisha kwamba ni miradi ya *NEPAD* nina hakika kabisa tumeanza kuifanyia kazi kama Mtwara *Corridor*. Kwa hiyo sisi hatuwezi kuchukua *NEPAD* kama eneo la maegesho ya miradi yetu. Utaratibu huu ni wa hiari kwa sababu nadhani kwa nchi zinazojiunga na *APRM* kwanza zitakuwa zinathibitisha nchi hizo kwamba kweli zinazo uhuru wa Kitaifa ambazo zenyewe inaziamini. Kwa hiyo pana suala la nchi kujiamini.

Lakini vile vile *APRM* kuwa ni ya hiari, maana yake ni kwamba ni kipimo cha nchi kukubali kweli imekubali kuingia katika utaratibu huo. Lakini vile vile nadhani pia ni suala la uungwana. Sio kila kitu, kwa sababu ni nchi za Afrika, basi tusukumane kwa maguvu tu. Mimi nadhani katika maeneo hayo matatu ndiyo maana inafanya *APRM* kujiunga kwa hiari. Napenda kumhakikishia Mheshimiwa Kabourou kwamba mara tukishaazimia hili Azimio la *APRM*, Tanzania tutakuwa ndio tunaofuata katika msitari wa kuja kuhakikiwa na huu utaratibu wa *APRM*, kwa sababu hilo ndilo tulilokuwa tunalisubiri. Mimi naelewa sasa hivi hata katika masuala ya utawala bora, uwekezaji kuendeleza uchumi Tanzania tuko katika kiwango cha juu sana katika nchi za Afrika. (*Makofi*)

Mimi nimeshukuru kwa ufafanuzi alioutoa Dr. Makongoro Mahanga kwamba mahusiano na nchi tajiri wametuwekea kama masharti hivi lakini yale masharti ni ya kutuboresha sisi wenyewe. Kuna nchi zingine za Afrika misaada iliyokuwa inapelekwa kule zilikuwa zinafikia mikononi mwa viongozi na zinafunguliwa akiba za fedha nje. Lakini kuna nchi nyingine katika Afrika sasa hivi hakuna mwekezaji yoyote atakayeweza kuwekeza fedha zake pale kwa sababu ya vita. Lakini vile vile kwa sababu ya kutokuwa na utawala bora katika maeneo mengine, katika nchi zetu za Afrika, hatuwezi kutegemea watu wasaidie maeneo hayo kwa sababu ukiingiza fedha sehemu ambayo ina vita kwa vyovyote haiwezi kuzalisha. Ndiyo maana nasema kwamba ingawa tumewekewa masharti hayo ya utawala bora, uendeshaji, miundombinu, lakini naona ni masharti ya kutuwezesha kuboresha mazingira yetu zaidi, yaani masharti ya uwekezaji.

Nakubaliana na Mheshimiwa Makongoro kwamba kama vile Bunge lilivyohusishwa kwenye masuala ya UKIMWI, idadi ya watu, kwenye suala muhimu kama la *NEPAD* ni vyema tukawa na hoja ya kuanzisha kundi litakalohusika na mambo ya *NEPAD*, kwa sababu hii itasaidia sana katika uhamasishaji. Ni kweli kabisa kwamba lazima tujiulize, kwa nini tumechelewa? Kama alivyosema Mheshimiwa Anne Makinda! Kwa kweli huko nje Tanzania inasifika na nchi nyingine kwamba tunafanya vizuri. Mimi nakubali kwamba yako maeneo mengine ambayo inabidi tuyafagilie, tujiweke sawa na hizo siasa za kuvumiliana. Hapa duniani, hakuna nchi ambayo tunasema eti asilimia mia moja kwa mia moja haina tatizo. Yapo matatizo, lakini nadhani tunafanya vizuri. Mimi nafikiri *APRM* kama kioo chetu, inatuambia nchi za Afrika tukemee uozo. Tukemee uozo wa rushwa, uzembe, ubadhirifu, uozo wa kutokuwa waaminifu kama alivyosema Mheshimiwa Rais wetu jana kwenye hotuba yake ya mwisho wa mwezi. Ziko nchi nyingine sasa hivi ukitaja sina watu wanasema nchi hiyo bwana hakuna uaminifu. Sisi tunazifahamu. Kuna nchi nyingine ukitaja wanasema, wale matapeli. Sasa nchi kama inapewa sifa ya utapeli huo ni uozo na hatuwezi kuweka uwekezaji katika nchi kama hizo.

Lakini vile vile *APRM* inatufundisha kwamba sasa tumefikia wakati wa kubadilisha fikra zetu na vile vile kuweka mtazamo wetu sahihi kwamba sisi kama viongozi lazima tujue kwamba sasa nchi lazima zijiunge pamoja, watumishi wa Serikali lazima wajue kwamba nchi zetu za Afrika lazima zijiunge pamoja ili wananchi nao wakubaliane na hayo moja kwa moja.

Mheshimiwa Naibu Spika, kama nilivyozungumza kwenye Azimio lenyewe, tumesema wadau watashirikishwa wengi tu. Tumesema Serikali yenyewe, Taasisi mbalimbali, *NGOs* na kadhalika. Tumezungumzia pia masuala ya sekta binafsi na nina hakika ushiriki wa Wabunge kwa njia moja ama nyingine utakuwa ni ushiriki ambao ni ule ule unaowawasilisha wananchi kwa ujumla wao. Kwa hiyo napenda kutoa shukrani za dhati kwa michango iliyotolewa na vile vile nadhani ile *fashion* ya kusema sasa *small is beautiful* kiuchumi inabadilika. Inabidi sasa nchi za Afrika tujiunge pamoja tukuze uchumi wetu, tuibue raslimali zetu ili hii misaada tunayopata kama ya kupunguziwa madeni ije isaidie nguvu tunazozitokea katika kutunza

raslimali zetu. Tunahitaji kupunguza upotevu wa mali zetu Afrika, kwa hiyo tuondokane na utaratibu wa kuuza malighafi nje na tuondokane na utaratibu wa kutumia mabenki ya wenzetu kufanyia biashara nje. Kamisheni zinazokwenda ukiziunganisha pamoja ni kiwango kikubwa sana cha pato la Taifa kwa nchi za Afrika. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, ningewaomba Waheshimiwa Wabunge turidhie *APRM* ili nchi yetu iingie katika mkondo wa kufanya kazi pamoja na nchi za Afrika.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kutoa hoja. *(Makofi)*

(Hoja ilitolewa iamuliwe)

(Hoja iliamuliwa na Kuafikiwa)

(Azimiola Kuridhia Mkataba wa Tanzania Kujiunga na Utaratibu wa Africa Peer Review Mechanism (APRM) lilipitishwa na Bunge)

(Saa 12.34 jioni Bunge liliahirishwa Mpaka Siku ya Jumatano

Tarehe 2 Februari, 2005 Saa Tatu Asubuhi)